

Група 2М-1

Основи правознавства

Дата: 13.10.2023

Урок 13-14

Тема: Основи цивільного законодавства

Мета: вивчити питання цивільної правоздатності та дієздатності, рівні дієздатності; правочини, їх види, умови дійсності; розглянути право власності, підстави набуття та припинення

Матеріали до уроку

1. *Опрацювати матеріали уроків та підготувати конспект*

Цивільне право — це галузь права, яка регулює майнові й особисті немайнові відносини, засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності учасників цих відносин.

Предметом цивільного права є особисті немайнові та майнові відносини.

При цьому особливість особистих немайнових відносин полягає в тому, що норми цивільного права здебільшого лише визнають особисті немайнові права, які за своєю суттю є природними.

Крім того, особисті немайнові права людини є складовою цивільної правоздатності фізичної особи.

Що стосується майнових відносин, то не всі вони регулюються цивільним правом. Предметом цивільного права є лише ті з них, які засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні та майновій самостійності учасників відносин. Тобто якщо одна зі сторін відносин займає підпорядковане становище (як, наприклад, у відносинах платника податків з державою), коли волевиявлення обох сторін не обов'язкове (як при накладенні штрафу), ці відносини не є предметом цивільного права.

Джерела цивільного права

Головне джерело цивільного права — це **Цивільний кодекс України**. Закони України «Про заставу», «Про авторське право та суміжні права» та ін., деякі положення цивільного права містять нормативні акти, прийняті Президентом України, Кабінетом Міністрів України, Національним банком України тощо.

Цивільні правовідносини

Учасниками цивільних правовідносин є **фізичні та юридичні особи**.

Важливо зазначити, що учасниками цивільних правовідносин можуть також бути держава в цілому, Автономна Республіка Крим, територіальні громади міст і сіл. Зрозуміло, що від імені юридичних осіб виступають їхні уповноважені представники. У багатьох випадках учасників цивільних правовідносин називають *боржником і кредитором*.

Цивільні правовідносини так само, як і будь-які інші, виникають унаслідок певних юридичних фактів — дій чи подій. Найпоширенішою юридичною дією, яка породжує цивільно-правові відносини, є різноманітні правочини, зокрема *укладення договорів*.

Об'єкти цивільних правовідносин

Об'єкти цивільних правовідносин — це матеріальні та нематеріальні блага, заради яких між суб'єктами цивільних правовідносин виникають правові зв'язки.

До об'єктів цивільних прав (правовідносин) належать:

- речі (в тому числі гроші й цінні папери);
- інше майно, в тому числі майнові права та обов'язки;
- результати робіт, послуги та дії;
- результати інтелектуальної діяльності;
- інформація;
- інші матеріальні та нематеріальні блага (ст. 177 ЦК України).

При цьому речі, залежно від їхніх особливостей, поділяють на декілька видів — рухомі та нерухомі, подільні й неподільні, споживні та неспоживні, визначені індивідуальними й родовими ознаками.

До *нерухомих* речей належать земельні ділянки, будинки, інші споруди. *Рухомими* є речі, які можна вільно переміщувати в просторі. Речі, які можна поділити без втрати їхніх споживчих цінностей (наприклад, продукти харчування, крупи, бензин тощо), називають *подільними*, а от автомобіль, фотоапарат, телефон є *неподільними*. Так само цукор, борошно, пляшка води є *споживними* (адже їх можна використати лише один раз) і водночас вони мають родові ознаки, адже кожна окрема пачка цукру чи пляшка води не має індивідуальних ознак. А от комп'ютер, квартира є *неспоживними*: вони використовуються протягом тривалого часу, а не один раз, мають індивідуально визначені ознаки.

Суб'єкти цивільних правовідносин:

Фізичні особи. Фізичною особою є будь-яка людина. Фізична особа в цивільних правовідносинах бере участь під своїм іменем (прізвище, ім'я та по батькові).

Важливе значення для участі в цивільно-правових відносинах мають цивільна правоздатність і дієздатність. Цивільна правоздатність і цивільна дієздатність разом становлять правосуб'єктність особи.

***Цивільна правоздатність* — здатність особи мати цивільні права й обов'язки.**

Нею володіють усі фізичні особи протягом усього життя — від народження й до смерті. В окремих випадках законодавство передбачає захист інтересів навіть зачатої, але ще не народженої дитини (наприклад, коли йдеться про спадкування).

Правоздатність не вимагає від особи ніяких дій, людина може користуватися нею пасивно.

Кожна фізична особа має всі особисті немайнові права, установлені Конституцією України та Цивільним кодексом України, й обов'язки як учасник цивільних відносин.

Цивільна дієздатність фізичної особи

***Цивільна дієздатність фізичної особи* — це здатність особи своїми діями набувати цивільних прав і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе цивільні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їхнього невиконання.**

Отже, дієздатність вимагає від особи цілеспрямованих дій — підписання документів, узяття на себе відповідальності.

Закон передбачає певні рівні цивільної дієздатності особи, її поступове зростання.

Рівні цивільної дієздатності фізичної особи

Дієздатність	Вік	Дії, які особа може здійснювати самостійно	Інші права	Відповідальність за завдану шкоду (цивільно-правова відповідальність)
Часткова	до 14 років	виключно дрібні побутові правочини	усі інші угоди укладають батьки або особи, які їх замінюють, від імені дитини	відповідальність несуть батьки або особи, які їх замінюють
Неповна	14–18 років	дрібні побутові угоди, розпоряджатися власною зарплатою, стипендією, іншими доходами, відкривати банківський рахунок і розпоряджатися коштами з нього	мають право укласти будь-які угоди за згодою батьків або осіб, які їх замінюють	відповідальність несуть самостійно (зарплата, стипендія) або власною працею, якщо коштів недостатньо — відповідають батьки або особи, які їх замінюють
Повна	з 18 років або достроково у випадках, передбачених законом	будь-які дії		відповідальність несуть самостійно

Цивільний кодекс України передбачає випадки, коли повна цивільна дієздатність настає раніше від настання повноліття. Так, повну цивільну дієздатність отримує особа, якщо до настання 18 років вона укладає шлюб. Також повна цивільна дієздатність може бути надана неповнолітній особі, якщо її реєструють батьком чи матір'ю дитини, якщо вона уклала трудовий договір або бажає розпочати займатися підприємницькою діяльністю.

В останніх двох випадках, якщо батьки дитини заперечують проти надання їй повної цивільної дієздатності, дитина може звернутися до суду, який і приймає рішення, зважаючи на інтереси дитини.

Поняття та ознаки юридичної особи

У цивільно-правових відносинах разом з фізичними беруть участь юридичні особи.

Юридична особа — це організація, створена й зареєстрована в установленому законом порядку, яка наділяється цивільною правоздатністю та дієздатністю, може від свого імені набувати майнових та особистих

стих немайнових прав і нести цивільні обов'язки, бути позивачем і відповідачем у суді.

Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю та дієздатністю, може бути позивачем і відповідачем у суді. Цивільний кодекс України визначив, що юридична особа здатна мати такі ж цивільні права й обов'язки (цивільну правоздатність), як і фізична особа, крім тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.

Цивільна правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення та припиняється з дня внесення до Єдиного державного реєстру запису про її припинення.

Поняття та ознаки правочину

Цивільно-правові відносини здебільшого виникають унаслідок певних дій фізичних та юридичних осіб.

Дії осіб, які спрямовані на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків, називають правочином.

Для правочину характерні певні ознаки. Передусім правочин є дією осіб, тому він обов'язково є *вольовим актом*, наслідком виявленої волі особи — волевиявлення.

По-друге, дія стає правочином лише тоді, коли її *метою є виникнення, зміна або припинення цивільних прав та обов'язків*. Коли людина пише статтю чи картину, вона в багатьох випадках намагається реалізувати себе, свої здібності, але при цьому породжує також і цивільно-правові наслідки. Однак ці дії не є правочинами, адже набуття цивільно-правових прав та обов'язків не є основною та безпосередньою метою цих юридичних вчинків.

Правочин є *дією суб'єктів цивільного (або приватного) права*. Отже, учасники цих правочинів автономні одне від одного та є рівними. Їхня участь у правочині — вияв бажання, вільного рішення. Цим правочин відрізняється від адміністративних рішень органів державної влади (наприклад, конфіскації майна, утримання податків), коли рішення органів державної влади є обов'язковими для виконання іншою стороною.

Правочин є *правомірною дією*. Дії його учасників відповідають вимогам законодавства. Це відрізняє правочин від правопорушень, які передбачають юридичну відповідальність.

Поняття та мета цивільно-правової відповідальності

Цивільно-правова відповідальність - це примусовий захід майнового характеру, що забезпечує відновлення порушених цивільних прав і зумовлює негативні наслідки для порушника; цивільно-правова відповідальність — це вид юридичної відповідальності, який передбачає примусовий вплив на особу шляхом застосування санкцій, які мають для неї негативні майнові наслідки.

Особливості цивільно-правової відповідальності:

- настає лише за правопорушення, яке завдало шкоди (майнової, моральної);
- встановлюється законом чи договором;
- має компенсацийний характер (відшкодування завданих збитків);

- вона є майновою відповідальністю (її метою є відновлення порушених прав);
- вона настає за невиконання або за неналежного виконання цивільно-правових обов'язків чи у випадку заподіяння шкоди іншій особі;
- діє принцип презумпції винності особи (правопорушник повинен довести, що шкоди завдано не з його вини).

Слід знати, що:

- за шкоду, завдану малолітньою особою (віком до 14 років), відповідають її батьки або особи, що їх замінюють;
- неповнолітня особа (14-18 років) відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах (тобто сама відшкодовує шкоду, якщо має заробіток, стипендію, власне майно);
- батьки (усиновлювачі, піклувальники) несуть субсидіарну (додаткову) відповідальність (частково або повністю) в частині відшкодування шкоди, завданої їхніми неповнолітніми особами, але за умови: якщо батьки не доведуть, що шкоду було завдано не з вини неповнолітніх (або не з їхньої вини);
- шкода, завдана неповнолітньою особою після набуття нею повної цивільної дієздатності, відшкодовується цією особою самостійно на загальних підставах.

Варто мати на увазі, що:

- відшкодування шкоди не звільняє особу від виконання своїх обов'язків;
- цивільно-правова відповідальність може наставати і без вини;
- цивільно-правова відповідальність не настає за шкоду, завдану за форс-мажорних обставин (обставин, які не можна усунути іншим способом).

Для притягнення особи до цивільно-правової відповідальності потрібні певні підстави.

Поняття та зміст права власності

Право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб, називають *правом власності*.

При цьому власникові належать права володіння, користування та розпоряджання своїм майном. Це право закріплено в Конституції України та Цивільному кодексі України.

Право володіння - це юридично забезпечена можливість фактичного панування над річчю (майном).

Право користування - це юридично забезпечена можливість власника здобувати корисні властивості з речі (майна), що належать йому, для задоволення особистих немайнових та майнових потреб.

Право розпорядження - це юридично забезпечена можливість власника визначати фактичну або юридичну долю речі (майна).

Потрібно знати, що:

1. стати власником можна в будь-якому віці;
2. законодавство встановлює вікові обмеження для розпорядження людиною своїм майном;
3. майном дитини віком до 14 років розпоряджаються батьки в її інтересах;
4. дитина віком від 14 до 18 років набуває права самостійно розпоряджатися своєю стипендією, зарплатою, гонораром, власним банківським рахунком...;
5. дитина віком від 14 до 18 років може розпоряджатися своїми речами (майном) за згодою батьків;
6. розпоряджатися своїм майном повністю, без будь-яких обмежень, можна лише після досягнення повноліття (18 років).

Запам'ятайте, що:

1. стати власником речі (майна) людина може, набувши права власності через укладення цивільних договорів, приватизацію, спадкування за законом або за заповітом;
2. реалізація права власності означає здійснення власником правових можливостей щодо володіння, користування, розпорядження належним йому майном;
3. здійснення права власності означає, що власник володіє, користується, розпоряджається своїм майном на свій розсуд та має право вчиняти щодо свого майна будь-які дії, які не суперечать закону;
4. якщо майно належить особі, то майно є власністю особи, а особа є власником майна, а отже, власникові належать права володіння, користування та розпорядження майном.

Домашнє завдання:

1. Опрацювати матеріали уроків 13-14
2. Підготувати опорний конспект
3. Вміти давати відповіді на запитання з теми